

Pregled delovanja Slavističnega društva Slovenije ob njegovi 60-letnici

[Andreja Žele](#)

Prispevek je kratek kronološki pregled delovanja Slavističnega društva Slovenije. V okviru Društvenega delovanja opozori na organizacijska in vsebinska vprašanja ter na vprašanje članstva. Posredno izpostavi tudi potrebo po obširnejši samostojni publikaciji, ki bi s pomočjo ohranjenega arhivskega gradiva predstavila zgodovino Društva.

Obletnice so priložnost, da pregledamo in ocenimo minulo delo, predvsem pa da se spomnimo ljudi in dogodkov, ki so kakorkoli prispevali k doseženemu. Tako ob 60-letnici Slavističnega društva Slovenije (SDS) predstavljamo:

1. oblikovanje in organiziranje Društva,
2. njegovo članstvo ter
3. pomembnejše dejavnosti in pobude v tem času.

1

7. junija 1934 je nekaj slavistov iz tedanjega Jugoslovanskega profesorskega društva poslalo kraljevobanski upravi dravske banovine prošnjo za potrditev pravil samostojnega strokovnega društva profesorjev slovenščine in srbohrvaščine na naših srednjih šolah. Tako so 17. decembra vabila na ustanovni občni zbor Slavističnega društva prejeli univerzitetni profesorji (Ramovš, Nahtigal, Kidrič, Prijatelj, Stojičević in Bizjak), srednješolski profesorji državnih klasičnih gimnazij, učiteljišč, srednjih tehničnih šol in trgovskih akademij v Ljubljani, Celju, Kočevju, Kranju, Mariboru, Murski Soboti, Novem mestu, Ptuju in Šentvidu, med katerimi je bila večina naših znanih jezikoslovcev in literarnih zgodovinarjev, ter obe državni študijski knjižnici v Ljubljani in Mariboru – skupno je bilo odposlanih 87 vabil. 2. januarja 1935 pa je bila policijskemu ravnateljstvu v Ljubljani oddana še prijava ustanovnega občnega zbora Slavističnega društva, ki je bil 6. januarja 1935, že naslednji dan pa je o tem pisalo v Jutru, Slovencu in v Slovenskem narodu. Na ustanovnem občnem zboru so bile določene naloge Društva, ki so že na začetku združevale znanstveno in pedagoško delo in so bile opisane kot:

- a) znanstveno raziskovanje našega jezika in literature,
- b) izdajanje znanstvenih in praktičnih publikacij in
- c) skrb za učenje slovenščine in srbohrvaščine na tedanji srednji, meščanski in ljudski šoli.

Prvo Društveno glasilo je bil *Slovenski jezik*, ki je izhajal od 1938. do 1941. (izšli so štirje letniki). 1941. je Društvo prenehalo delovati, po vojni, 11. avgusta 1945, pa je na pobude takratnih učiteljev slovenščine spet zaprosilo za delovanje in se obnovilo s skoraj enakim programom. Spremenilo se je samo to, da sta del prejšnjih, predvojnih društvenih načrtov prevzela Slovenska akademija znanosti in umetnosti in Ministrstvo za prosveto oz. Svet za prosveto in kulturo. Društveno glasilo je začelo ponovno izhajati 1948. kot *Slavistična revija*, konec štirideset let pa so prišle pobude tudi za strokovno-pedagoški časopis, ki je 1955. začel

redno izhajati kot mesečnik *Jezik in slovastvo*. V Mariboru je v 50-tih letih delovala tudi prva samostojna podružnica Društva, drugod na podeželju pa so bili ustanovljeni strokovni aktivni, ki so bolj ali manj uspešno krepili stanovsko zavest. Pobuda za organiziranje občnih zborov Društva tudi izven Ljubljane je bila dana 3. junija 1956 na občnem zboru v Gorici z obrazložitvijo, da bi se tako slavisti in slovenisti lahko seznanili z različnimi govornimi področji in boljše spoznali tudi predele kot so npr. Istra, Bela Krajina, Koroška, Prekmurje idr. Različnim pobudam so sledile tudi vzpodbude, tako se je nagradam iz Kidrič-Prijateljevega sklada za najboljša literarnozgodovinska slovenistična dela na dvajsetem občnem zboru 18. maja 1958 pridružil še Nahtigal-Ramovšev sklad za jezikoslovna dela.

Takoj v začetku šestdesetih let je prišlo pri Društvu do večjih organizacijskih premikov – v decembru so bile v okviru Društva osnovane literarnozgodovinska, lingvistična in pedagoška sekcija, ki naj bi s svojim znanstvenim delom podprle *Jezik in slovastvo* (JiS) in *Slavistično revijo* (SR), obenem pa reševale še druge organizacijske probleme. Po sklepu piranskega zbora oktobra 1960 so bile zaradi boljše povezave Društva s članstvom iz drugih delov Slovenije ustanovljene podružnice v Celju, Novem mestu, Kopru, Kranju, Novi Gorici in Ljubljani. Podružnica v Mariboru pa je aktivno delovala že od začetka. Leto kasneje je bila za Gorenjsko oz. za gornji konec Savske doline in za Bohinj ustanovljena še podružnica na Jesenicah, pozneje pa tudi v Murski Soboti (v zvezi s temi organizacijskimi spremembami so bila v peti številki *Jezika in slovastva* (1961/62) objavljena pravila Slavističnega društva Slovenije). Delo Društva se je tako preneslo na podružnice, medtem ko je osrednji odbor oz. t. i. Upravni odbor obdržal iniciativno in koordinacijsko vlogo. Reorganizacija Društva oz. porazdelitev nalog in obveznosti po področjih je omogočila intenzivnejšo povezavo republiškega odbora tudi z drugimi ustanovami, npr. z Zavodom za napredek šolstva, in s tem v zvezi je bil II. plenum posvečen uskladitvi učnih načrtov. Delo po podružnicah se je z leti utrjevalo, njihova povezanost z republiškim odborom pa ni bila vedno najboljša. Pobude za intenzivnejše sodelovanje tudi z zamejskimi slavisti so prišle v začetku sedemdesetih let – tako sta se sestanka republiškega odbora Slavističnega društva Slovenije (SDS) februarja 1970 udeležila tudi predstavnika tržaških slovenistov in prenesla njihovo željo po tesnejši povezavi z Društvom. Odbor se je istega leta natančneje seznanil s problematiko dvojezičnega šolstva v Prekmurju, Jeseniška podružnica pa se je tesneje povezala s slovenisti na Koroškem in ustanovila tudi sekcijo za strokovno sodelovanje s koroškimi Slovenci. Na novo je bila ustanovljena podružnica za Zasavje v Trbovljah. Svojo podružnico pa so ustanovili tudi študentje slavistike na filozofski fakulteti. Verigo ustanavljanj podružnic Slavističnega društva so zaključili tržaški slovenisti v maju 1971 s svojim ustanovnim občnim zborom Slavističnega društva v Trstu (danes je to podružnica Trst-Gorica-Videm). V 70-tih letih je republiški odbor ponudil redno članstvo v SDS tudi slavistom iz drugih jugoslovanskih univerz in približno v istem času sprejel tudi predlog, naj se kot organizacijske enote ustreznih mednarodnih slavističnih komisij organizirajo tudi slovenske komisije za fonetiko, slovnico, knjižni jezik, terminologijo, stilistiko, dialektologijo, leksikologijo in leksikografijo, in za pravopis. 1977. je bila dana pobuda, da bi se poleg že obstoječih delovnih skupin pri republiškem odboru ustanovila še lektorska, uresničena pa je bila šele marca 1984 z ustanovitvijo lektorskega odseka v okviru Slavističnega društva Ljubljana.

Tako je v 70-tih letih Slavistično društvo Slovenije postalo zveza samostojnih slavističnih društev, društvena pravila pa je sprejel izredni občni zbor SDS v oktobru 1975 v Postojni.

Društvo se je konec sedemdesetih let povezalo tudi z drugimi sorodnimi društvi – z zgodovinskim, umetnostnozgodovinskim, etnološkim, arheološkim, in z Društvom za antične in humanistične vede. Društvena dejavnost je začela potekati v komisijah. Že utečeno je bilo delo sekcij kot Znanost mladini, Cankarjeva nagrada oz. priznanje, Slovenščina v javnosti, Muzej slovstva, knjige in tiska, Literarne poti, Strokovne ekskurzije in Sekcija za slovanske jezike. V začetku 80-tih sta se ustanovili še Sekcija za poučevanje slovenščine v novo organiziranih oddelkih usmerjenega izobraževanja in Sekcija za znanstveno delo področnih društev. Zaradi družbeno-političnih razmer v osemdesetih letih in zaradi oblikovanja slovenske državne samostojnosti v devetdesetih letih je bilo še posebej opazno delovanje sekcije Slovenščina v javnosti.

2

Ustanovni člani Društva so bili dr. Anton Bajec (takrat ravnatelj ženskega liceja v Ljubljani), Josip Wester (takrat prosvetni inšpektor v pokoju), prof. Jakob Šolar (ki je poučeval na gimnaziji v Šentvidu) in prof. Ivan Polovič (ki je poučeval na II. gimnaziji v Ljubljani). Društvu je v teh šestdesetih letih delovanja predsedovalo 21 predsednikov. Po kronološkem vrstnem redu predsedovanja so to bili: prof. dr. Rajko Nahtigal, dr. Mirko Rupel, prof. dr. France Kidrič, prof. dr. Anton Ocvirk, prof. dr. Marja Boršnikova, prof. dr. Anton Slodnjak, prof. Janko Jurančič, prof. dr. France Tomšič, dr. Dušan Pirjevec, dr. Bratko Kreft, dr. Joža Mahnič, prof. dr. Franc Zadavec, dr. Jakob Rigler, prof. dr. Breda Pogorelec, prof. dr. Janez Rotar, dr. Štefan Barbarič, prof. dr. Aleksander Skaza, prof. dr. Jože Toporišič, prof. dr. Martina Orožen, dr. France Novak, sedanji enaindvajseti predsednik je prof. Zoltan Jan. Večina izmed njih, kot tudi drugi dolgoletni prizadevni člani Društva, so postali častni člani. Teh je dosedaj (vključno z letom 1996) 77.

Kot zanimivost velja zapisati, da je takoj po vojni obnovljeno Društvo štelo 500 članov (po letu 1990 nas je okrog 800). Vendar slabe gmotne razmere, ki na žalost tudi danes niso dosti boljše, in pa področna razkropljenost niso slavistov oz. slovenistov po Sloveniji nikoli dovolj povezale, da bi učinkovito reševali stanovska vprašanja. Vendar pa prav zadnja leta spet postaja dejavnejša Sekcija za stanovska vprašanja. Še vedno pa velja že štiridesetletna praksa, da vsakoletno slavistično zborovanje pripravi eno izmed področnih društev, in tako so se slavistična srečanja že nekajkrat zvrstila od Nove Gorice do Murske Sobote, od Jesenic do Krškega – prvo takšno zborovanje pa je bilo konec junija 1954 v Mariboru.

Pobuda za ponovno evidentiranje članstva z uvedbo članarine je bila dana 1994. v Krškem. Ugotovitev, da Društvo nujno potrebuje poklicnega tajnika in sploh usklajevalca vseh društvenih dejavnosti in potreb, pa sega že v začetke sedemdesetih let in še vedno ostaja neuresničljiva.

3

Društvo se že od vsega začetka aktivno posveča predvsem šolski problematiki in z njo povezanimi stanovskimi vprašanji učiteljev slovenščine, učnim programom in učbenikom; obenem pa opozarja na rabo slovenščine v javnosti in poudarja ter utrjuje pomen slovenskega jezika za državotvornost in za nadaljnji razvoj naše družbe sploh.

3.1

Boj za enakopravnejše obravnavanje pouka slovenščine na slovenskih šolah sega že v predvojna trideseta leta. Po povojni obnovitvi delovanja pa je bil na drugem slavističnem zborovanju 1957. v Novem mestu prejet predlog, naj bi se v okviru Društva ustanovila posebna strokovna komisija za učbenike slovenskega jezika in književnosti, ki naj bi določala tudi avtorje novih učbenikov in ocenjevala jezik tudi v učbenikih za druge neslaistične predmete. Konec šestdesetih let so se na občnih zborih Društva oblikovali sklepi o maksimalni 20-urni tedenski obveznosti slavista oz. slovenista, o uvedbi predavanj in vaj iz specialne metodike na filozofski fakulteti, o uzakonjenem mentorstvu, o izpopolnjevanju šolskih knjižnic. Protestiralo se je tudi proti uporabi tujejezičnih učbenikov in proti pravopisnim malomarščinam v slovenskih učbenikih.

V začetku sedemdesetih je Društvo z Zavodom za šolstvo organiziralo posvete o učbenikih za pouk slovenščine in poudarilo potrebo po izvornih učbenikih in po usklajenosti strokovnih izrazov v vseh jezikovnih vadnicah in učbenikih – žal med praktiki in uredniki učbenikov ni bilo pričakovanega sodelovanja. Na strokovnih seminarjih so slavisti razpravljali o učnih načrtih v osnovnih in srednjih šolah in opozorili na nujnost permanentnega izobraževanja – v zvezi s tem velja omeniti rezultate ankete s portoroškega zborovanja 1976, ki vsaj deloma veljajo še danes – slaviste so motili predvsem neprimerno podani referati in pasivni način sprejemanja, zato so želeli vnaprej pripravljeno diskusijsko gradivo, pogrešali so tudi več metodike in več napotkov za neposredno delo v šoli. V začetku osemdesetih je s spremembami učnih načrtov in z novimi učbeniki imela največ dela nanovo ustanovljena Sekcija za usmerjeno izobraževanje in osnovno šolo. Z ukinitvijo usmerjenega izobraževanja pa se je vsa problematika prenesla na maturo in zaključne izpite – pri tem je lahko slavistom v veliko strokovno pomoč Sekcija za didaktiko pouka slovenskega jezika in književnosti, ki deluje v Ljubljani in Mariboru. Spodbuda za naprej pa je vsakoletno tekmovanje v znanju materinščine – letos bo že dvajseto, ki ga organizira Društvo skupaj z Zavodom RS za šolstvo in šport.

3.2

Društvo je vseskozi organiziralo tudi znanstvena predavanja domačih in tujih strokovnjakov in strokovna posvetovanja, ki pa so bila, sodeč po zapisanih pripombah v arhivu, in so tudi še danes, premalo obiskana. Sodelovalo je tudi pri organizaciji znanstvenih inštitutov z namenom, da bi se lahko čimprej izdala enciklopedična in slovarska dela. Od prve društvene pobude 1937. za postavitve spomenika prof. dr. Ivanu Prijatelju pred Univerzitetno knjižnico pri Društvu deluje Komisija za literano dediščino – ena zadnjih akcij je bil Pleteršnikov tolar in z njim

povezano odprtje spominskih prostorov in stalne razstave o življenju in delu slovaropisca in jezikoslovca Maksa Pleteršnika.

3.3

Za konec moramo poudariti, da je Društvo utrjevalo slovenščino tako v matičnem okolju kot v zamejstvu. Zamejska problematika se je v okviru Društva opaznejše obravnavala v sedemdesetih letih (problem dvojezičnega šolstva v Prekmurju, akcija zaradi neurejenega šolstva v kočevski občini, izjava solidarnosti koroškim Slovencem v Avstriji, izjava o položaju slovenske manjšine v Italiji in skrb za večjo udeležbo beneških Slovencev na seminarjih za tuje slaviste v Ljubljani) in se glede na vse večjo sedanjo problematiko še v večjem obsegu nadaljuje. Omeniti moramo tudi večstopenjsko akcijo sekcije Slovenščina v javnosti (od 1975. do 1979.) z namenom podružbiti odnos do slovenščine kot uradovalnega jezika in prikazati njegov položaj v družbi. V osemdesetih letih se je izraziteje poudarjala tudi vloga slovenščine v takratni zvezni vojski in v zvezi s tem je Društvo poslalo zveznemu sekretariatu za ljudsko obrambo več protestnih izjav, v katerih opozarja na kršenje ustavno priznane enakopravnosti jezikov. Z osamosvojitvijo pa se takšno jezikovno osveščanje samo še intenzivneje nadaljuje. Tako v okviru Sekcije za jezik od 1994. deluje tudi Urad za jezik, ki skrbi za slovenščino predvsem v vlogi uradovalnega in državnega jezika.

Danes Društvo s postopnimi notranjimi organizacijskimi spremembami (ustanavljanje še novih sekcij in odsekov z dodatnim vključevanjem novih strokovnjakov, prenos več aktivnosti na podružnice ipd.) skuša slediti sprotni stanovski problematiki in novonastalim družbenim razmeram – pri tem želimo Upravnemu odboru in vsem aktivnim članom čimveč uspeha.

Povzetek

Slavistično društvo Slovenije (SDS) je stanovsko združenje učiteljev slovenščine in učiteljev drugih slovanskih jezikov in drugih slavistov. Sestavlja ga 12 področnih društev. Ustanovljeno je bilo 6. januarja 1935 v Ljubljani. Ustanovni člani Društva so bili dr. Anton Bajec (takrat ravnatelj liceja v Ljubljani), Josip Wester (takrat prosvetni inšpektor v pokoju), prof. Jakob Šolar (profesor na gimnaziji v Šentvidu) in prof. Ivan Polovič (profesor na II. gimnaziji v Ljubljani). V letih 1961/62 so bila sprejeta nova pravila Društva, po katerih se je delo Društva preneslo na podružnice (te so v Brežicah, Celju, na Jesenicah, v Kopru, na Koroškem, v Kranju, Ljubljani, Mariboru, Novi Gorici, Novem mestu, v Pomurju, in podružnica Trst-Gorica-Videm); osrednji Upravni odbor Društva pa je obdržal iniciativno in koordinacijsko vlogo.

Društvu je v vseh teh letih (s prekinitvijo od 1941. do 11. avgusta 1945) delovanja predsedovalo 20 predsednikov. Po kronološkem vrstnem redu so to bili prof. dr. Rajko Nahtigal, dr. Mirko Rupel, prof. dr. France Kidrič, prof. dr. Anton Ocvirk, prof. dr. Marja Boršnikova, prof. dr. Anton Slodnjak, prof. dr. Janko Jurančič, prof. dr. France Tomšič, dr. Dušan Pirjevec, dr. Bratko Kreft, dr. Joža Mahnič, prof. dr. France Zadavec, dr. Jakob Rigler, prof. dr. Breda Pogorelec, prof. dr. Janez Rotar, dr. Štefan Barbarič, prof. dr. Aleksander Skaza, prof. dr. Jože Toporišič, prof. dr. Martina Orožen, dr. France Novak, sedanji predsednik pa je prof. Zoltan Jan. Večina

izmed njih kot tudi drugi dolgoletni prizadevni člani Društva so postali častni člani – teh je dosedaj 77. Vseh članov pa je danes okrog 800.

V okviru Društva izhajata glasili *Slavistična revija* (od 1948. naslednica prvega Društvenega glasila *Slovenski jezik*) in *Jezik in slovstvo* (strokovno-pedagoška revija, ki redno izhaja od 1955). Namen Društva je spodbujati znanstveno raziskovanje slovenskega jezika in književnosti, urejati stanovska vprašanja učiteljev slovenščine in z usposabljanjem lektorjev skrbeti za boljši jezik v javnosti. Od začetka 70-tih let Društvo s slovenskimi komisijami aktivno sodeluje tudi na Mednarodnih slavističnih kongresih in se vse bolj intenzivno povezuje tudi z zamejskimi Slovenci.